

PRIKLAUSOMIEJI DALYVINIAI JUNGINIAI DABARTINĖJE ANGLŲ KALBOJE

S. Levinaitė-Vengerova

Terminai „priklausomieji dalyviniai junginiai“ ir „laisvieji dalyviniai junginiai“ mūsų yra vartojami reliatyvia prasme.

Visi dalyviniai junginiai (t. y. dalyvis su gramatiškai priklausomais nuo jo žodžiais) yra priklausomi nuo pagrindinės sakinio, į kurio sudėtį jie įeina, dalies.¹ Pagrindinės sakinio dalies modalumas ir laikas veikia dalyvinio junginio reikšmę. Pastarasis, nebūdamas predikatinium vienetu², tik patikslina, išryškina viso sakinio mintį.

“Ah, you are the young woman come to look after my birds?” said Mrs d’Urberville, *recognizing* a new foolstep.

Tess of the d’Urbervilles, p. 67.

The flood of memories brought back by this revival of an incident anterior to her troubles produced a momentary dismay lest, *recognizing* her also, he should by some means discover her story.

Tess of the d’Urbervilles, p. 125.

Pirmame sakinyje junginys su dalyviu *recognizing* išreiškia realų veiksmą, antrame — veiksmas numatomas, įmanomas, bet ne realus. Skirtingą reikšmę sąlygoja skirtingas sakinio modalumas.

Sekančiuose sakiniuose dalyviniais junginiais išreikšti bruožai, ypatybės yra realūs, bet jie skiriasi laiku.

Investigators are admittedly interested in the fact that the elder Finley and Dr. Sommerville are both sponsors of the new Peace Congress, *charged* by numerous citizens with being a Communist front directed from the Kremlin...

Tomorrow Is with Us, p. 119.

The dairyman turned to her with his mouth full, his eyes *charged* with serious inquiry...

Tess of the d’Urbervilles, p. 133.

Pirmajame iš šių sakinių junginys su dalyviu *charged* reiškia bruožą, esantį šiuo momentu, nes sakinio tarinys yra išreikštas veiksmožodžio esa-

¹ Pagrindine sakinio dalimi mes vadiname sakinio dalį, į kurią įeina veiksnys, tarinys ir kiti priklausomi nuo jų sakinio nariai, esantieji už dalyvinio junginio ribų.

² Dalyvinis junginys savarankiškai neišreiškia predikacijos. Predikacija — tai kategorija, nustatanti pasisakymo santykį su tikrove (B. B. Виноградов. Некоторые вопросы изучения синтаксиса простого предложения. «Вопросы языкознания», 1954, № 1, стр. 14, 15).

muoju laiku. Antrojo sakinio tarinys — būtojo laiko veiksmazodis; todėl dalyvinis junginys su *charged* rodo ypatybę, buvusią praeityje, t. y. tuo pačiu laiku, kada vyko pagrindinis veiksmas.

Tačiau ne visi dalyviniai junginiai vienodai priklausomi nuo pagrindinės sakinio dalies. Dalyvis — veiksmazodžio forma, kuri žymi veiksmą ar ypatybę, būdingą kokiam nors subjektui, sakinyje išreikštam vardažodžiu³. Šis subjektas gali nepriklausyti dalyviniam junginiui, t. y. jis gali būti pagrindinėje sakinio dalyje, atlikdamas kokios nors savarankiškos sakinio dalies funkcijas (1 pvz.) arba jo ten gali nebūti (2 pvz.):

1. *Looking impatiently at her friend, she cried.*

Man of Property, p. 78.

2. *Looking down the Rhine towards Bonn, the gale leading from the garden to the riverside is seen on the right.*

Widowers' Houses, p. 31.

Kada pagrindinėje sakinio dalyje yra vardažodis, pažymintis dalyviu išreikšto veiksmo ar požymio subjektą, ryšys tarp pagrindinės sakinio dalies ir dalyvinio junginio yra glaudesnis. Todėl priklausomu yra vadinamas dalyvinis junginys, kuris siejasi pagrindinėje sakinio dalyje su koku nors nariu, išreiškiančiu dalyviu pažymėto veiksmo, būklės ar ypatybės subjektą.

Savarankiškas sakinio narys, su kuriuo siejasi dalyvis ir kuris išreiškia subjektą, neįeina į dalyvinio junginio sudėtį. Dalyvinis junginys pažymi, apibūdina šį jam nepriklausantį vardažodį. Todėl visuose priklausomuose junginiuose dalyvis turi veiksmazodines-būdvardines ypatybes: dalyviu išreiškiamas antrinis veiksmas, būklė ar požymis visada daugiau ar mažiau pažymi su dalyviu susijusį vardažodį. Dalyvinio junginio ryšys su sakinio tariniu dažnai taip pat priklauso nuo šio vardažodžio santykio su sakinyje esančia asmenuojama veiksmazodžio forma. Todėl, norint nustatyti priklausomojo junginio ryšius su pagrindine sakinio dalimi, svarbu nurodyti, koks sakinio narys išreiškia dalyvio subjektą.

Lietuvių kalboje pagrindinio dalyvinio (ar pusdalyvinio) junginio nario galūnė visada aiškiai parodo, su koku sakinio nariu junginys yra susijęs.

Pabaigusi siūti, ji prilenkė galvą ir visai arti prie kūno nukando siūlą.

P. Cvirka. *Zemė maitintoja*, 18 psl.

...bara senelė savo anūkėlij, baigusį poteriauti.

V. Krėvė. *Apsakymai ir padavimai*, 127 psl.

Anglų kalboje, kur sintetinių formų yra labai maža ir kur didelę reikšmę įgyja analitinės priemonės, nustatyti šį, susijusį su dalyviu, sakinio narį galima daugiausia iš konteksto.

Stoke d'Urberville took her back to the lawn and into the tent, where he left her, soon reappearing with a basket of light luncheon.

Tess of the d'Urbervilles, p. 49.

³ Palyg. Грамматика русского языка, изд. АН СССР, т. I, стр. 30: „Dalyviai rodo veiksmazodžio kamieniu pažymimus veiksmus, kurie priskiriami vardažodžiui, t. y. asmeniui ar daiktui, kaip jų bruožas, ypatybė, pasireiškianti tam tikru laiku.“

June left *sitting on the bed with a cigarette between her lips.*

To Let, p. 269.

Tik sakinio prasmė ir platesnis kontekstas leidžia spręsti, kad pirmajame sakinyje dalyvio subjektas yra sakinio veiksnys (*he*), antrajame — tiesioginis papildinys (*her*).

Dažniausiai priklausomo dalyvinio junginio subjektas yra išreikštas sakinio veiksniu. Bendras pagrindinio veiksmo, išreikšto sakinio tariniu, ir antrinio veiksmo, pasakyto dalyviniu junginiu, subjektas glaudžiau sieja dalyvinį junginį su pagrindine sakinio dalimi.

Visi su sakinio veiksniu susieti dalyviniai junginiai rodo požymį arba antrinį veiksma, apibūdinantį veiksniu pažymėtą asmenį. Tokie dalyviniai junginiai priklauso nuo visos pagrindinės sakinio dalies: veiksnys rodo asmenį, junginio ryšys su sakinio tariniu nustato modalumą ir laiką.

Dalyvinių junginių saitai su sakinio veiksniu ir tariniu ne visada vienodi. Priklausomų nuo sakinio veiksnio junginių tarpe yra sutinkami junginiai, kurie tepažymi veiksni ir beveik nėra surišti su sakinio tariniu (1 pvz.); sutinkami taip pat junginiai, kurie labiausiai pažymi tarinį, išreiškia antrinį, palydintį veiksma ir silpnai tėra susieti su veiksniu (2 pvz.).

I. Men of the more massive type, *resembling* sedentary metadors, blocked all circulation.

White Monkey, p. 21.

"Sorry, Madge" he said, *dabbing* at the spilled coffee.

Tomorrow Is with Us, p. 87

Skirtingi dalyvinio junginio santykiai su sakinio veiksniu ir tariniu priklauso nuo dalyvio formos, junginio vietos sakinyje ir nuo konteksto.

Junginiai su sudėtinėmis, ypač perfektinėmis, dalyvio formomis, dažniausiai išreiškia antrinį veiksniu pažymėto asmens veiksma, kuris apibūdina ir palydi pagrindinį veiksma ir, tokiu būdu, iš esmės pažymi tarinį⁴.

He spoke such things as these and more of a kindred sort to her, *being* still *swayed* by the antipathetic wave which warps direct souls with such persistence when once their vision finds itself mocked by appearances.

Tess of the d'Urbervilles, p. 257.

They were, and reached London somewhat attenuated, *having heard* the tale fifty times at least from one or other of them.

To Let, p. 72.

Mrs d'Urberville's son had called on horseback, *having been riding* by chance in the direction of Marlott.

Tess of the d'Urbervilles, p. 53.

Junginiai su antruoju dalyviu dažniausiai pasižymi atributine reikšme, y. jie dažniau rodo objekto požymį ir yra štipriau susieti su vardažodžiu — veiksniu.

This fortune, so wisely *invested*, these treasures so carefully chosen and *amassed* were all *for* her

To Let, p. 45.

⁴ Perfektinė dalyvio forma niekada negali rodyti asmens požymio; ji visada išreiškia veiksmo požymį ir todėl visada atlieka aplinkybės funkciją (A. D. Швейцер. Перфектное причастие, Диссертация, М., 1956, стр. 79).

Kartais pagalbinės priemonės — prijungiamieji aplinkybiniai jungtukai — patikslina dalyvinio junginio ryšius su pagrindine sakinio dalimi. Šių jungtukų reikšmė aiškiai parodo, kad po jų esantis žodžių junginys yra tiesiogiai susijęs su sakinio tariniu, kurį iš esmės ir pažymi.

She turned away as though she were not disposed to discuss this any more, and Clyde, while *sensing* her mood, apparently could not resist adding.

An American Tragedy, I, p. 97

Though placed above the ultimate blows of Providence by the forethought of a grandfather... Val was not flush of capital that he could touch.

To Let, p. 190.

Juo dalyvinis junginys sakinyje yra arčiau prie veiksnio, tuo labiau su juo susijęs. Dalyviniai junginiai, esantieji, tuoj po veiksnio, yra glaudžiausiai susiję su sakinio veiksniu.

A yellow-and-white dog *coursing* a hare startled them apart.

To Let, p. 97.

Kuo arčiau dalyvinis junginys prie veiksmažodžio, tuo labiau juo išreikštas veiksmas priklauso nuo veiksmažodžio — tarinio.

A tall woman with a beautiful figure... stood *looking* at these two with a shadowy smile.

Man of Property, p. 23.

All four people in the room stood motionless, *listening* to the sound of Patricia's choking sobs...

Tomorrow Is with Us, p. 155.

Pirmajame sakinyje veiksmažodis *stood* glaudžiai siejasi su tuoj po jo esančiu dalyviniu junginiu: dalyvinis junginys sukonkretina ir apibūdina bendresnę reikšmę turintį veiksmažodį — tarinį. Antrajame sakinyje tarp dalyvinio junginio ir veiksmažodžio yra būdvardis — vardinė tarinio dalis *motionless*. Dalyvinis junginys čia apibūdina konkrečios semantikos veiksmažodį *stood* ir išreiškia aiškiai skirtingą nuo veiksmažodžiu pažymėto veiksmo antrinį, palydintį veiksmą.

Priklausomo nuo veiksnio ir susijusio su tariniu dalyvinio junginio vieta turi didelę reikšmę nustatant dalyviniu junginiu išreikšto veiksmo laiko santykį su tariniu išreikšto veiksmo laiku. Dalyviniai junginiai, esantieji sakinyje prieš tarinį (ar prieš visą pagrindinę sakinio dalį), gali žymėti ankstyvesnį už tariniu išreikštąjį veiksmą, net kai nepavartota perfektinė dalyvio forma.

Turning to his sister, he grasped her hand and said.

Man of Property, p. 51.

Dalyviniai junginiai, esantieji sakinyje po veiksmažodžio — tarinio, dažniausiai rodo veiksmą, viena laikį ar net vėlesnį už tą veiksmą, kuris yra išreikštas tariniu.

She walked over to the armchair and knelt on it, *turning* to look at him sideways.

Tomorrow Is with Us, p. 18.

Dalyvinio junginio subjektas gali būti išreikštas ir kitomis sakinio dalimis.

Priklausomi nuo tiesioginio papildinio dalyviniai junginiai, paprastai, eina tuoj po tiesioginio papildinio. Todėl jie dažniausiai susieti tik su tiesioginiu papildiniu ir žymi šiuo vardažodžiu išreikšto objekto požymį.

But with an increase of symptoms in the train on the way home he had realized to the full the sentence *hanging* over him.

To Let, p. 61—62.

The word brought no puritan terror to Soames, but it brought the terror *suiting* to his temperament.

To Let, p. 61.

Šiuose junginiuose, paprastai, sutinkama tik nesudėtinė pirmojo dalyvio forma ir antrasis dalyvis. Visiškai neįmanomas čia perfektnis dalyvis, visada išreiškias veiksmą, kurio laikas nesutampa su tariniu išreikšto veiksmo laiku.

Kadangi tokie junginiai tepažymi vardažodį ir yra labiausiai susieti su juo, dažnai jie netenka laiko reikšmės ir ima žymėti laiku neapribotą požymį.

The sun, on account of the mist, had a curious sentient personal look, *demanding* the masculine pronoun for its adequate expression.

Tess of the d'Urbervilles, p. 99.

Tiesioginis papildinys — sakinio dalis, glaudžiai susijusi su veiksmažodžiu — tariniu. Todėl priklausomų nuo papildinio dalyvinių junginių tarpe sutinkami junginiai, kurie pažymi ne vien vardažodį, bet visą veiksmažodinį junginį, į kurį įeina veiksmažodis — tarinys ir tiesioginis papildinys.

...he saw him *coming* out of the station.

To Let, p. 87.

Soames felt his spirit *daunted* by the loneliness.

Man of Property, p. 71.

Pa found her *collapsed* in the kitchen.

Tomorrow Is with Us, p. 80.

Sie dalyviniai junginiai priklauso nuo kito junginio, kurio pagrindinis narys yra asmenuojamas veiksmažodis. Todėl šio pagrindinio veiksmažodžio semantika sąlygoja dalyvinio junginio ryšio su pagrindine sakinio dalimi pobūdį. Priklausomieji dalyviniai junginiai gali pažymėti visą veiksmažodinį junginį, jei pagrindinis pastarojo narys yra veiksmažodis, išreiškias pojūčius, pagavas ar vaidinius (*see, hear, observe, watch, detect, notice, behold, vision, picture, feel* ir t. t.), o taip pat veiksmažodis *find, meet* ar kitas, jei jis turi panašią reikšmę.

Susijusių su veiksmažodiniu junginiu priklausomųjų dalyvinių junginių reikšmė turi stipresnę veiksmo atspalvį negu reikšmė junginių, pažymintčių tik tiesioginį papildinį. Sie junginiai išreiškia ne objekto požymį, bet jo būklę ar veiklą tuo metu, kai objektas yra kieno nors suvokiamas, įsivaizduojamas.

Juo glaudesnis dalyvinių junginių ryšys su veiksmažodžiu — tariniu, tuo didesnė šių junginių reikšmė pagrindinei sakinio predikacijai išreikšti. Pavyzdžiuose, kuriuose priklausomieji dalyviniai junginiai pažymi veiksmą

žodinį junginį, jie išreiškia nauja sakinyje, t. y. įeina į žodžių, išreiškiančių loginį predikatą,⁵ sudėtį.

Dalyvinis junginys gali būti taip glaudžiai susijęs su asmenuojama veiksmažodžio forma, kad iš esmės vardažodis tik drauge su juo papildo veiksmažodį — tarinį. Ypač tai pastebima tuo atveju, kai dalyvinio junginio centre yra pasyvinę reikšmę turįs dalyvis, t. y. antrasis (pasyvinis) dalyvis ar pirmojo dalyvio neveikiamosios rūšies forma.

He had heard peasant proprietors *described* as a pigheaded lot.

To Let, p. 250.

He could detect many heaps of freshly fallen brown leaves *being shaken* by a winnowing and gambling wind.

An American Tragedy, I, p. 320.

Tačiau, jeigu veiksmažodis gali būti jungiamas su tokiu vardažodžiu ir be dalyvio, dalyvis drauge su nuo jo priklausomais žodžiais sudaro atskirą junginį.

Jei vardažodis be dalyvio negali būti atitinkamo veiksmažodžio papildiniu arba jeigu tas pats veiksmažodis tik junginyje su vardažodžiu turi kitą reikšmę, dalyvis negali sudaryti atskiro nuo asmenuojamo veiksmažodžio junginio, t. y. dalyviniū junginio su savarankiška reikšme.

Dalyvis, tik drauge su vardažodžiu papildantis veiksmažodį, įeina į paprastą veiksmažodinį junginį, kurio pagrindinis narys yra asmenuojamas veiksmažodis⁶.

Toks dalyvis, paprastai, priklauso: 1) nuo veiksmažodžių, reiškiančių poveikį (t. y. nuo lurinčių šią reikšmę veiksmažodžių *bring, get, have, keep, make, send, -set* ir kt.), 2) nuo veiksmažodžių, reiškiančių norą, mintį ar kalbą (*want, think, declare* ir kt.), jei papildęs juos vardažodis išreiškia asmenį:

A piercing shriek *sent nerves jangling* in the Kirby kitchen.

Tomorrow Is with Us, p. 86.

They'll *have each big city mapped out* and they'll have the bombs...⁷

Tomorrow Is with Us, p. 20.

Mother *wanted me called* Marguerite.

To Let, p. 133.

Kadangi su papildiniu susiję dalyviniai junginiai, papildantieji visą veiksmažodinį junginį, išreiškia objekto veiksmą tuo metu, kai jis yra kie-

⁵ П. С. Попов. Суждение и предложение. Вопросы синтаксиса современного русского языка, М., 1950, стр. 31.

⁶ Palyg. su akad. V. Vinogradovo paleikiamais rusų kalbos vardažodiniais junginiais (Грамматика русского языка, изд. АН СССР, т. 2, ч. 1, стр. 19): V. Vinogradovas laiko, kad junginiai *мужчина средних лет, девушка скромного поведения, мальчик семилетнего возраста, актер с развинченной походкой, старик с живыми глазами* savo semantika yra paprasti žodžių junginiai, „kadangi priklausomasis narys gali eiti pilnaverčių pažyminiu tik būdamas ištiesu junginiu“ (negalimas junginys *мужчина лет, девушка поведения*). Savo apimtimi tie žodžių junginiai artimi sudėtiniais junginiams (palyg. *старик с бородой, старик с седой бородой* ir *старик с живыми глазами* — kai žodžių junginys *старик с глазами* dėl savo nepilnos reikšmės neįmanomas).

⁷ Palyg. su šiuo pavyzdžiu:

In his lap he *had the evening Post, folded lengthwise*.

Tomorrow Is with Us.

Veiksmažodis *had*, čia jungiamas tik su veiksmažodžiu, neišreiškia poveikio.

no nors suvokiamas, įsivaizduojamas, perfektinė dalyvio forma, išreiškianti veiksmą, ankstyvesnę už pagavos laiką, paprastai, nesutinkama.

Kaip buvo nurodyta, nuo tiesioginio papildinio priklausomi dalyviniai junginiai eina po papildinio⁸. Kartais tik dalyviniai junginiai, pažymintieji visą veiksmažodinį junginį (t. y. ne grynai atributiniai junginiai), gali būti kitoje vietoje: a) šalutiniuose pažyminio sakiniuose, kai veiksmažodžio papildiniu yra santykinis įvardis (1 pvz.), b) kai papildinys turi kitų pažyminių, išreikštų keletu žodžių, žodžių junginiu ar net šalutiniu pažyminio sakiniu (2 pvz.).

1. She hardly at first took note of a man in a white mackintosh whom she saw *riding* down the street.

Tess of the d'Urbervilles, p. 371.

2. Approaching the table he saw *lying* upon it a letter addressed to him in Montanelli's handwriting.

Gadfly, p. 67.

Pavyzdys, kur tokio tipo dalyvinis junginys eina prieš visą pagrindinę sakinio dalį, nors jis susietas ne su veiksmu, bet su tiesioginiu papildiniu, yra išimtis.

Bobbing and bounding up the spring cushions, silent, swaying to each motion — of their chariot, old Jolyon watched them drive away under the sunlight.

Man of Property, p. 32.

Neįprasta dalyvinio junginio vieta duoda tam tikrą stiliaus atspalvį, pabrėžia dalyvinį junginį ir kitus žodžius, kurie stovi prieš veiksnį, bet pažymi vardažodį — papildinį.

Ne nuo veiksnio ir ne nuo tiesioginio papildinio, bet nuo kitų sakinio narių priklausomi dalyviniai junginiai, paprastai, tiesiogiai susiję tik su vardažodžiu, kurio požymius jie išreiškia.

I'm not the little girl *sitting* in the front row at Sunday school.

Tomorrow Is with Us, p. 144.

Tess... started on her way up the dark and crowded lane or street *not made* for hasty progress, a street *laid out* before inches of land had value.

Tess of the d'Urbervilles, p. 31.

Šie dalyviniai junginiai visada priklauso tik nuo vardažodžio, išreiškiančio jų subjektą. Kaip ir kituose atributiniuose junginiuose, čia randamos paprastos (nesudėtinės) dalyvio formos. Tik išimties atvejais sutinkama sudėtinė pirmojo dalyvio neveikiamosios rūšies forma. Kaip ir kiti atributinę reikšmę turintieji dalyviniai junginiai, šie priklausomieji junginiai, paprastai, eina tuoj po vardažodžio, kurį jie pažymi.

Labai retai yra sutinkami nuo antrininkų sakinio dalių priklausomi dalyviniai junginiai, kurie neišreiškia vardažodžio požymio, bet aprašo, apibūdina ar patikslina veiksmažodžiu — tariniu žymimą procesą.

Indeed, *thinking* it over, it struck him that he and his family had taken this war very differently to that affair with the Boers.

To Let, p. 50.

⁸ Zr. 207 psl.

Talking about their sister, their voices became warm and happy.

Tomorrow Is with Us, p. 85.

Having signed the agreement, there was nothing more for Tess to do at present than to get a lodging.

Tess of the d'Urbervilles, p. 300.

Tokia ne nuo veiksnio priklausomų junginių reikšmė įmanoma tik tada, kai sakinio veiksnys beasmenis ar pasakytas žodžiu, kuris dėl jo prasmės negali išreikšti dalyviniu junginiu pažymėto veiksmo subjekto. Todėl tik kontekstas parodo, koks žodis išreiškia dalyvio subjektą. Dažniausiai subjektas išreiškiamas asmeniniu ar savybiniu įvardžiu arba tikriniu daiktavardžiu — šios kalbos dalys retai siejamos su grynai atributiniais junginiais.

Tokiuose junginiuose tėra sutinkamos skirtingos pirmojo dalyvio formos (Present, Perfect, Passive). Antrasis dalyvis, kuris dažniau turi atributinę reikšmę⁹, randamas tik išimties atvejais,— kai specifinės priemonės aiškiai parodo, kad jis nepažymi vardažodžio.

This light from the long, wide mullioned window opposite shone in upon nook and, assisted by a secondary light of cold blue quality which shone down the chimney, enabled him to read there easily *whenever* disposed to do so.

Tess of the d'Urbervilles, p. 132.

Junginio su antruoju dalyviu reikšmę čia išryškina aplinkybinis jungtukas *whenever*, kuris aiškiai parodo, kad junginys pažymi veiksmąžodį, o ne vardažodį.

Skirtingai nuo atributinių junginių šie reti dalyviniai junginiai dažniausiai nestovi tuoj po vardažodžių, rodančių dalyvio subjektą. Kaip ir susiję su tariniu priklausomi nuo veiksnio junginiai, jie dažniausiai stovi prieš visą pagrindinę sakinio dalį arba, rečiau, po jos.

I š v a d o s

Visi priklausomieji dalyviniai junginiai siejasi su koku nors pagrindinės sakinio dalies vardažodžiu, kuris išreiškia dalyvio veiksmo ar požymio subjektą.

Todėl priklausomųjų dalyvinių junginių tarpe sutinkami grynai atributiniai junginiai, kurie teisriškia šio vardažodžio požymius.

Tačiau dauguma dalyvinių junginių siejasi ne tik su vardažodžiu, bet pažymi visą vienetą, susidedantį iš vardažodžio ir veiksmąžodžio, labiau krypdami į vieną ar kitą pusę.

Ši dalyvinių junginių reikšmė priklauso nuo to: 1) koku sakinio nariu pažymėtas dalyviu išreikšto veiksmo subjektas, 2) kokia dalyvio forma yra junginyje, 3) kokią vietą užima dalyvis sakinyje, 4) kokia yra konteksto reikšmė.

Su veiksmiu susiję dalyviniai junginiai gali turėti atributinę ir aplinkybinę reikšmę.

⁹ Zr. 205 psl.

Junginiai su antruoju dalyviu yra dažniausiai atributiniai junginiai. Aplinkybinę reikšmę turi junginiai su perfektine dalyvio forma, dažniausiai — junginiai su dalyvio neveikiamosios rūšies forma.

Juo arčiau prie vardažodžio yra dalyvis, tuo labiau atributiška jo reikšmė. Todėl atributiniai dalyviniai junginiai, paprastai, eina tuoj po vardažodžio.

Kuo labiau su vardažodžiu susijęs dalyvis, tuo silpnesnė junginiu pažymėto veiksmo laiko reikšmė. Dalyviniuose junginiuose, pažyminčiuose veiksmožodį, laiko reikšmė yra aiški.

Dalyvinio junginio vieta priklauso nuo dalyviu ir tariniu išreiktų veiksmų laiko santykio.

Su antrininkėmis sakinio dalimis susiję dalyviniai junginiai dažniausiai turi atributinę reikšmę. Tik priklausomų nuo papildinio junginių tarpe dažnai randami dalyviniai junginiai, kurie pažymi ne vien papildinį, bet visą veiksmožodinį junginį. Pastarųjų dalyvinių junginių reikšmę nulemia glaudus tiesioginio papildinio ryšys su tam tikroš semantikos veiksmožodžiais.

Ne nuo veiksmo priklausomų dalyvinių junginių tarpe retai sutinkami tik tarinių pažymintieji dalyviniai junginiai. Pastarųjų reikšmę išaiškina tiksliai sakinio ar platesnio konteksto turinys. Paprastai, tokiuose sakiniuose veiksnys dėl savo semantikos negali būti dalyviu išreikšto veiksmo subjektu.

СВЯЗАННЫЕ ПРИЧАСТНЫЕ СЛОВСОЧЕТАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

С. Левинайте-Венгерова

Резюме

В статье рассматриваются отношения наиболее распространенного вида причастных словосочетаний с основным составом предложения.¹ Связанными называются причастные словосочетания, которые соотносятся с членом основного состава предложения, обозначающим субъект действия (состояния) или носителя признака, выраженного причастием.

Во всех связанных причастных словосочетаниях причастие сохраняет глагольно-адъективный характер: выраженное им второстепенное действие, состояние или признак всегда в той или иной степени определяют соотношенное с причастным словосочетанием имя. Если это имя в предложении тесно связано с личной формой глагола, причастное словосочетание может характеризовать и глагол. Поэтому для выражения характера зависимости причастного словосочетания от основного состава предложения важно установить, каким членом предложения является связанное с причастием имя; от этого зависит и значение причастного словосочетания.

Наиболее часто причастные словосочетания связаны с подлежащим. Характерной чертой большей части связанных с подлежащим причастных словосочетаний является то, что они определяют весь основной состав предложения, так как давая процессную характеристику предмету, о котором что-то утверждается, они тем самым уточняют и само утверждение, выраженное сказуемым в предложении.

Форма причастия, место словосочетания и контекст обуславливают более или менее тесную связь этого сочетания с подлежащим или со сказуемым. Так сочетания со сложными формами первого причастия более тесно связаны со сказуемым; они, как правило, обстоятельственны по своему значению. Словосочетания со вторым причастием обладают более атрибутивным характером. Чем ближе причастное слово-

¹ Термином «основной состав предложения» обозначается сочетание подлежащего и сказуемого, а также зависимые от этих главных членов предложения слова, находящиеся за пределами причастного словосочетания.

сочетание стоит к подлежащему, тем в большей степени оно связано с подлежащим. Находящиеся непосредственно после подлежащего причастные словосочетания часто выражают только признак предмета и совсем не определяют глагола. Чем ближе причастное словосочетание стоит к личной форме глагола, тем в большей степени причастие зависит от глагола и тем более связано с глаголом — сказуемым причастное словосочетание.

Место причастного словосочетания, определяющего глагол, имеет значение и для выявления зависимости причастного словосочетания от времени, выраженного личной формой глагола. Словосочетания, которые в предложении находятся перед глаголом — сказуемым, могут выражать действие, предшествующее действию, выраженному в основном составе предложения, даже когда не употреблена перфектная форма причастия. Причастные словосочетания, которые в предложении занимают место после глагола, выражают действие, по времени совпадающее с основным действием, обозначенным сказуемым предложения, если в словосочетании нет указывающей на предшествование перфектной формы причастия.

Связанные с прямым дополнением причастные словосочетания, как правило, стоят непосредственно после дополнения. Поэтому они большей частью определяют только дополнение, т. е. они атрибутивны по своему значению. Однако, поскольку дополнение особо тесно связано с глаголом, среди связанных с дополнением причастных словосочетаний встречаются такие, которые определяют не одно имя, а зависят от всего глагольного словосочетания, состоящего из личной формы глагола и дополнения. Поэтому характер связи подобных словосочетаний с основным составом предложения обуславливается также семантикой личной формы глагола.

Связанные с глагольным сочетанием причастные словосочетания большей частью выражают состояние или деятельность предмета, осуществляемую в процессе восприятия этого предмета.

Поскольку связанные с дополнением причастные словосочетания выражают деятельность предмета во время его восприятия, перфектное причастие, обозначающее действие, предшествующее восприятию, здесь обычно не встречается.

Связанные с дополнением причастные словосочетания в предложении стоят после дополнения. Только менее атрибутивные словосочетания, определяющие все глагольное словосочетание, могут занимать другое место: а) в относительных придаточных предложениях, где дополнение глагола выражено относительным местоимением, б) в случае, когда дополнение определяется другими словами, словосочетаниями или придаточными предложениями.

Связанные с другими членами предложения, помимо подлежащего и прямого дополнения, причастные словосочетания атрибутивны, так как они определяют только имя, выражая признак обозначенного этим именем предмета.

В очень редких случаях словосочетания, связанные с второстепенными членами предложения, обладают обстоятельственным значением, т. е. они связаны с глаголом — сказуемым более тесно чем с именем, обозначающим субъект действия, выраженного словосочетанием. Однако подобные словосочетания возможны только тогда, когда подлежащее предложения не обозначает действующего лица и к нему не может относиться выражаемое причастным словосочетанием действие. В таких случаях контекст показывает, к какому члену основного состава предложения относится причастное словосочетание. Этот член, в отличие от подлежащего, обозначает лицо и чаще всего выражен личным или притяжательным местоимением.

L I T E R A T O R A

- D. Carter. *Tomorrow is with Us*, Moscow, 1955.
P. Cvirka. *Zemē mailiņoja*, V., 1949.
Th. Dreiser. *An American Tragedy*, vol. I, Moscow, 1949.
J. Galsworthy. *The Man of Property*, Moscow, 1950.
J. Galsworthy. *To Let*, Moscow, 1954.
J. Galsworthy. *The White Monkey*, Moscow, 1953.
Th. Hardy. *Tess of the d'Urbervilles*, Moscow, 1950.
V. Krėvė. *Apsakymai ir padavimai*, 1957.
B. Shaw. *Widowers' Houses*, Moscow, 1950.
E. L. Voynich. *The Gadfly*, Moscow, 1953.